

Ocena dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego dr Vitaliya Nagirnyy'ego w związku z wnioskiem o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

I. dr Vitaliy Nagirnyy jest absolwentem studiów historycznych na Uniwersytecie Przykarpackim im. Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankiwsku, gdzie w 2000 r. uzyskał tytuł magistra. Następnie w 2001 r. został zatrudniony na ¼ etatu w macierzystej uczelni w Zakładzie Historii Ukrainy, skąd w 2002 r. przeszedł na rok na ½ etatu do Zakładu Politologii na tymże Uniwersytecie. Z przedstawionego autoreferatu wynika, że w tym okresie podjął studia doktoranckie, co poświadcza stażem w r. 2004–2005 na uniwersytecie w Kilonii. Nie wyjaśnił jak nawiązał współpracę i na jakich warunkach z Uniwersytetem Jagiellońskim w Krakowie, gdzie w 2008 roku sfinalizował przewód doktorski na Wydziale Historycznym, na podstawie pracy pt.: *Polityka zagraniczna księstw ziemi halickiej i wołyńskiej w latach 1198/1199 – 1264*, napisanej pod kierunkiem prof. UJ dr hab. Krzysztofa Stopki. Praca ta w formie książkowej ukazała się nakładem PAU w 2011 r. w Krakowie. Przed uzyskaniem stopnia doktora Vitaliy Nagirnyy opublikował 6 prac w większości stanowiących rezultaty badań związanych z polityką Romanowiczów halickich, zatem z opracowywanym tematem rozprawy doktorskiej lub okresem będącym przedmiotem jego zainteresowań, jak w artykule poświęconym trzynastowiecznemu *Descriptio terrarum*. Niedługo po obronie doktoratu w 2008 r. uzyskał etat asystenta, a w 2011 r. etat adiunkta w Zakładzie Historii Europy Wschodniej Instytutu Historii UJ, gdzie pracuje do dziś.

Załączony do wniosku o wszczęcie postępowania o nadanie stopnia doktora habilitowanego wykaz publikacji dr V. Nagirnego jest imponujący ilościowo, obejmuje ogółem 140 pozycji, w tym na 111 prac o charakterze naukowym składają się 2 monografie książkowe, 16 rozdziałów w monografiach zbiorowych, 44 artykuły w czasopismach naukowych, 17 artykułów w zbiorach pokonferencyjnych i innych publikacjach zbiorowych, 32 artykuły popularnonaukowe, a ponadto 29 krajowych i międzynarodowych konferencji naukowych, w których habilitant brał udział jako referent lub moderator i współorganizator.

II. Jako osiągnięcie naukowe mające być podstawą procedury habilitacyjnej dr Vitaliy Nagirnyy zadeklarował monografię zatytułowaną *Urzędnicy ziemi kijowskiej od drugiej połowy XI do pierwszej połowy XIII wieku. Studium prozopograficzne*, co uzupełnił listą 16 publikacji, uzupełniających zasadnicze opracowanie. Publikacje te zdaniem autora poświęcone zostały

czterem zagadnieniom, takim jak (1) otoczenie książąt kijowskich, (2) osobom polskiego pochodzenia pozostającym w służbie książąt ruskich, (3) etymologii nazw osobowych urzędników kijowskich drugiej połowy XII – pierwszej połowy XIII w. oraz (4) studiom prozopograficznym nad konkretnymi osobami sprawującymi funkcje urzędowe na ziemiach ruskich.

Za zasadniczy cel badań, prezentowanych w wymienionych wyżej publikacjach habilitant uznał wypełnienie luki w badaniach nad elitami ruskimi X–XIII w. które jak dotąd koncentrują się głównie na dziejach samych Rurykowiczów, natomiast historycy badania prozopograficzne kierują tylko sporadycznie na otoczenie władców ruskich. Jako ilustrację tego stanu rzeczy V. Nagirnyy wskazał, że problematyce tej poświęcono zaledwie 3 grupy prac: (1) klasyczne dzieła Walentina Janina poświęcone elicie nowogrodzkiej; (2) lepiej zbadane elity księstwa halickiego i wołyńskiego, dzięki publikacjom Mariusza Bartnickiego Adriana Jusupowicia, Myrosława Wołoszczuka i Andreja Petryka oraz (3) badania nad osobami ruskiego pochodzenia działającymi w krajach sąsiednich.

Ograniczenie badań do obszaru ziemi kijowskiej autor motywuje charakterem i stanem źródeł, a także odwołuje się do wydawanych w Polsce spisów urzędników w serii kórnickiej, ostatnio przejętej przez IH PAN w Warszawie, opracowywanych osobno dla każdej ziemi. Zapropozowany zakres chronologiczny pracy jest celowy. Jego ramy wyznacza z jednej strony podział na dzielnice (udziały) jednolitego dotąd w zasadzie państwa pierwszych Rurykowiczów w połowie XI wieku, z drugiej przełom lat 1245/1246, gdy w źródłach zanikają wszelkie informacje na temat działalności „urzędników ziemi kijowskiej”. Faktycznie uwaga autora koncentruje się na badaniach, które definiuje jako „studia prozopograficzne nad urzędnikami Rusi średniowiecznej”, ze szczególnym uwzględnieniem dostojników sprawujących swoje funkcje na terenie ziemi kijowskiej od drugiej połowy XI do pierwszej połowy XIII wieku, czyli ściśle stosuje się do tytułu rozprawy habilitacyjnej. W innym miejscu dr V. Nagirnyy stwierdził, że celem jego pracy była „identyfikacja osób pełniących funkcje administracyjne przy dworach Rurykowiczów, sprawujących rządy w ziemi kijowskiej...”, co zdaniem habilitanta umożliwiło „zarysowanie procesu powstawania warstwy urzędniczej na terenie ziemi kijowskiej oraz naszkicowanie jej zbiorczego portretu” (*Autoreferat*, s. 3). Zebrany materiał źródłowy dr V. Nagirnyy poddał systematycznemu opisowi według własnego formularza obejmującego następujące kryteria (*Urzędnicy*, s. 41): 1) pierwsza wzmianka o pełnieniu urzędu stanowiącego zwieńczenie kariery dostojnika; 2) dane antropimiczne (imię, imię chrzestne, patronim, przezwisko lub inne określenie); 3) filiacja (po ojcu) i możliwe pokrewieństwo w linii bocznej; 4) pochodzenie społeczne; 5) przebieg kariery urzędniczej; 6)

powiązania rodzinne i potomstwo; 7) posiadane majątności; 8) dodatkowe informacje; 9) przybliżone daty urodzenia i śmierci; 10) podsumowanie biogramu. Formularz ten choć wsparty na doświadczeniach badawczych Dariusza Dąbrowskiego i Adriana Jusupovicia, jest własną konstrukcją dr V. Nagirnego, uwzględniającą charakter źródeł jakie miał do dyspozycji. Toteż nie dziwi zastrzeżenie autora, że „specyfika zachowanych źródeł nie zawsze pozwalała uwzględnić w biogramach wszystkie te dane, w związku z tym część życiorysów musiała być zawężona tylko do kilku z wymienionych punktów.

W części prozopograficznej, zajmującej najobszerniejszy Rozdział III. *Biogramy urzędników*, s. 79–322 oraz opracowania uzupełniające, dr V. Nagirny osiągnął znaczące rezultaty. W głównej pracy habilitacyjnej udało mu się objąć analizą 77 zidentyfikowanych osób, w tym wedle przyjętej przez niego terminologii 43 osoby piastujące 12 urzędów: tysięcznika, wojewody, dworskiego, łóżniczego, stolnika, posadnika, ciwuna, setnika, miecznika, ośmiennika, gorodnika i mytnika (s. 79–238) oraz 34 urzędników o nieustalonych stanowiskach (s. 239–322). Dla zobrazowania metody prozopograficznej dr V. Nagirnego posłużmy się dwoma pierwszymi biogramami tysięczników, *Kosniaczka* (s. 79–84) i *Jania Wyszaticza* (s. 84–92). W obu przypadkach osoby te jako tysięcznicy wzmiankowani są sporadycznie, Kosniaczko raz w *Powieści minionych lat* i raz w *Prawdzie ruskiej*, Jań Wyszaticz tylko raz w *Powieści minionych lat*. Natomiast przy innych okazjach obaj wymienieni dostojnicy wzmiankowani są w źródłach wielokrotnie. Zatem oprócz zasadniczej wzmianki wskazującej na piastowanie przez daną osobę interesującej go funkcji autor starannie zebrał wszystkie inne dotyczące jej informacje źródłowe. Następnie zgodnie z przyjętym formularzem poddał analizie wszelkie źródłowe wersje ich imion sięgając do historiografii i językoznawstwa. Pozwoliło to wyjaśnić, że imię Kosniaczko jest wersją imienia Konstantyn, natomiast niespotykany gdzie indziej Jań, może pochodzić zarówno od chrześcijańskiego imienia Iwan, jak i skandynawskiego Hani lub słowiańskiego Janisław. Następnie zgodnie z formularzem autor starał się rozwikłać filiacje omawianych osób. W przypadku Kosniaczki brak jest danych, natomiast w przypadku Wyszaticza, autor musiał zmierzyć się z całym bogactwem funkcjonujących w historiografii hipotez na temat identyfikacji jego ojca wobec dwóch osób wzmiankowanych w XI w. pod tym imieniem, jak in dalszych informacji pozwalających na identyfikację jego krewnych i potomków. Do tego dodajmy karierę obu dostojników, rozważaną na tle znanych aktywności książąt u których pełnili służbę, niekiedy daleko idących wniosków wyciąganych przez historyków z wzmianek o ich majątku i działalności. Pozwoliło to habilitantowi na skonstruowanie 6-stronicowego biogramu Kosniaczka, którego poświadczona źródłowo działalność przypadła na lata 1068–1072 i jeszcze

obszerniejszego biogramu Jania Wyszaticza, którego okres służby przypadł na lata 1073–1093, ale znana jest data śmierci – 22/23 VI 1106 r. w wieku 90 lat, co wyjątkowo pozwoliło na ustalenie także roku jego urodzin.

Nie znaczy to, że część ta zawierająca biogramy 43 osób nie ma pewnych usterek, zwłaszcza w odniesieniu do osób rzadko wymienianych w źródłach. Do takich należy np. lista książęcych *posadników*. Choć bojar Czudin tylko raz pod 1072 r. został odnotowany jako posadnik wyszogrodzki, to inne źródła pozwoliły badaczom na odtworzenie jego dłuższej kariery i filiacji (s. 215–221). Znany jest także Wyszko, posadnik w Torczesku (s. 221–222). Ten ostatni gród znalazł się ponadto na liście pięciu grodów (Torczesk, Korsuń, Bohusław, Trepol i Kaniów) przekazanych w 1195 r. przez ks. Ruryka Rościsławowicza (s. 222–223) ks. Wsiewołodowi Juriewiczowi. Wsiewołod kolei oddał Torczesk swojemu zięciowi Rościsławowi Rurykowiczowi, a do pozostałych grodów „posłał swoich posadników”. Takie odczytanie wzmianki latopisarskiej dało autorowi asumpt do rozpisania nieznanych z imienia posadników w 4 grodach czterema jednobrzmiącymi akapitami z tytułem *nieznany posadnik*. Listę uzupełnia natomiast wzmianka z 1206/1207 r. mówiąca, że ks. czernihowski Wsiewołod Czermny po zajęciu Kijowa posłał swoich posadników do wszystkich grodów kijowskich. (s. 223–224). Jakże to grody autor starał się wskazać, poprzez negatywne wnioski z przebiegu walk o Kijów, informacje że Owrócz, Wyszogród i Białogród pozostały pod władzą smoleńskich Rościsławowiczów, a Czermny wkrótce utracił Kijów. Pozwoliło to habilitantowi stwierdzić, że okres pełnienia służby posadników Wsiewołoda Czermnego w grodach kijowskich obejmuje wyłącznie 1206 rok. Podsumowując, mamy tu do czynienia z rozpisaniem na 6 nieznanymi osobami na s. 222–224, banalnym stwierdzeniem, że w drugiej połowie XII i pierwszej połowie XIII wieku, książęta panujący w Kijowie wykonywali swoją władzę poprzez posadników osadzonych w grodach księstwa kijowskiego, z których znany jest jedynie Wyszka pastujący to stanowisko Torczesku w 1161 roku oraz nieznanymi posadnikami w Bohusławiu, Korsuniu, Kaniowie i Trepolu w 1195 roku, a także osadzeni przez Wsiewołoda Czermnego w opanowanych przez niego grodach kijowskich w 1206 roku, co jak widać zajmuje kilka wierszy.

Podobnie obszedł się habilitant z trzema wzmiankami o *ciwunach* kijowskich (s. 68–69, 224 i 227), którzy z ramienia ks. Wsiewołoda w 1094 r. dokonywali nadużyć, inni w 1154 r. działali z ramienia zmarłego ks. Wiaczesława Włodzimierzowicza, a jeszcze inni w 1167 r. byli ciwunami ks. Mscisława Izjasławowicza. Wypada zgodzić się z zdaniem autora, że ciwunowie wymieniani są na kartach latopisów dosyć często, to jednak w większości przypadków nie odnotowywano ich z imienia. Na 6 wzmianek znamy dwóch ciwunów, Ratszę

wzmiankowanego w Kijowie i Tudora w Wyszogrodzie w 1146 r. i Roda w 1169 r. O Ratszy, któremu autor poświęcił ponad 2 strony druku, nie dało się nic więcej konkretnego powiedzieć ponadto, że był ciwunem ks. Wsiewołoda Olgowicza w 1046 r.

Druga część rozdziału III. poświęcona jak wspomniano urzędnikom o nieustalonych stanowiskach to oczywiste prozopograficzne opracowanie 34 przedstawicieli elity księstwa kijowskiego, bojarów towarzyszących książętom panującym i pełniących rozmaite funkcje, które autor identyfikuje z nienazwanymi urzędami. Wobec pierwszego z opracowywanych Ioana wzmiarkowanego przed 1062 rokiem autor cytuje, że był pierwszym z bojarów księcia, a na zakończenie biogramu stwierdza autorytatywnie, że „Ioan pełnił służbę w księżęcej administracji” (podkreślenie – K.P). XZ kolei o Tukim pisze, że doradzał księciu, co było jedną z prerogatyw bojarskich. O Zdesławie (s. 248) pisze, że należał do stanu bojarskiego itd. prawie we wszystkich biogramach tej części. Przy lekturze dodatkowo męczą liczne niepotrzebne powtórzenia tych samych informacji.

W zadeklarowanych przez habilitanta jako publikacje uzupełniające 16 artykułach poświęconych badaniom prozopograficznym nad urzędnikami ruskimi zastosowano ten sam formularz przedstawienia karier wybranych osób. Wszystkie 16 artykułów serii ukazało się w latach 1919–1921, czyli w czasie przygotowywania książki habilitacyjnej. Jednak opracowywana tematyka wybiega poza obszar ziemi kijowskiej. Do takich prac należy turowski posadnik Żyrośław wzmiarkowany w połowie XII w. (poz. 4) w książce omówiony wśród tysięczników. Przedmiotem opracowań dra V. Nagirnego są także występujący w tym samym czasie wojewoda zwienigorodzki Iwan Chałdejewicz (poz. 5); wojewoda kijowski Szwarno (poz. 8, w książce s. 163–173); wojewoda Żyrośław Nażyrowicz (poz. 10, w książce s. 182–186); bojar halicki Izbygniew Iwacewicz (poz. 9); wojewoda halicki Tudor Jelczycz (poz. 11) i inni. Zastosowany w tych pracach formularz bywa produktywny bo pozwala weryfikować, pojawiające się w historiografii nie zawsze dobrze udokumentowane hipotezy jak w przypadku koncepcji Omeliana Pricaka, że halicki wojewoda Konstantin Sirośławicz był kormilcem, Włodzimierza Jarosławicza i ojcem Wołodysława Kormilczyca, co nie ma źródłowego uzasadnienia.

Mimo uznania dla prozopograficznych dokonań dr Viltaliya Nagirnego *ocena zadeklarowanego głównego osiągnięcia naukowego wypada negatywnie*. Wynika to z zasadniczych z punktu widzenia metodologicznego wątpliwości co do pojęć „urzędnicy” i „ziemia kijowska” przyjętych w tytule książki. Co prawda autor zaznacza, że przyjęte przez niego określenie „ziemia kijowska”, można by również zastąpić określeniami „księstwo kijowskie” lub „księstwa ziemi kijowskiej”. Rezygnację z tych ostatnich uzasadnił faktem, że

o ile do początku XII wieku granice ziemi kijowskiej były tożsame z granicami księstwa kijowskiego, o tyle z czasem, rozdawane członkom dynastii grody kijowskie, wykształciły się w odrębne organizmy państwowe. Jednak mimo świadomości autora, że pojęcie „ziemi kijowskiej” jest konstruktem historiograficznym, nie doczekało się ono wyczerpującego komentarza. Nie pretendując do ścisłości naukowej pod terminem „ziemia” rozumiemy ukształtowane w sposób naturalny lub historycznie terytorium o określonych granicach trwale odróżniające się od podobnych sąsiednich terytoriów. Toteż stwierdzenie, że na terytorium księstwa kijowskiego od XIII wieku istniały inne organizmy państwowe, nie znaczy, że pojęcie księstwa kijowskiego zanikło i zastąpienie go nieznanego źródłom do XV wieku pojęciem „ziemi” ma wystarczające uzasadnienie. Faktycznie Kijów przestał być centrum Rusi, ale brak oświetlenia źródłowego nie oznacza, że zniknęło księstwo kijowskie. Feliks Szabuldo, a ostatnio Olena Rusyna podnieśli, że czternastowieczne granice księstwa kijowskiego z czasów panowania litewskiego po Sinych Wodach (1362) praktycznie są tożsame z granicami księstwa kijowskiego okresu przedmongolskiego¹. Ostatecznie księstwo kijowskie zlikwidował dopiero Kazimierz Jagiellończyk w 1471 r. ustanawiając w jego miejsce województwo kijowskie i dopiero wtedy możemy mówić o ziemi kijowskiej, co dodatkowo potwierdza przywilej ziemski nadany przez Kazimierza Jagiellończyka znany z potwierdzenia Zygmunta Starego z 1507 r.²

O ile dość sztuczne pojęcie „ziemi kijowskiej” w XI–XIII wieku jest pewną słabością pracy dra V. Nagirnego, o tyle brak poważniejszej refleksji nad określeniem „urząd” i „urzędnik ziemi kijowskiej” jest tej pracy zasadniczym mankamentem. Autor w ogóle nie zauważa rozpoczynając podrozdział I.3. *Metodologia*, że podkreślając walor badań prozopograficznych nad średniowiecznymi elitami ruskimi, jako oczywistego użył pojęcia „warstwa urzędnicza”, którego nie definiuje. Zajmuje się kompetentnie, co wyżej podkreślono, metodologicznymi, a w zasadzie metodycznymi kwestiami identyfikacji osób poprzez patronimy i dodatkowe określenia osobowe, w tym przezwiska „odurzędowe”. Wspiera się przy tym materiałem, dokładnie przedstawionym w rozdziale III. *Biogramy urzędników*. Zastanawia się nad problemem uchwycenia początków służby poszczególnych osób w „administracji książęcej”. Tu także brak refleksji, co termin ten w średniowieczu mógł oznaczać. Wskazuje, że konkretna

¹ Шабульдо Ф. М., *Земли Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского*, Киев 1987. Русина, О., *Студії з історії Києва та київської землі. Нарис*, Київ 2005.

² LM 8, nr 289, z 8 XII 1507.

osoba mogła przechodzić różne „etapy kariery urzędniczej”, pisze o obejmowaniu stanowisk, używa też pojęcia „dostojnik” (s. 38–39).

Równie pełen niedostatków jest rozdział II. *Struktura urzędnicza ziemi kijowskiej*. Jej pierwsza część zatytułowana *Zarys dziejów ziemi kijowskiej* (s.43–48) to krótkie, szkolne, chyba zbędne, przedstawienie zmian na tronie kijowskim od śmierci Jarosława Mądrego do zdobycia Kijowa przez armię Batu w 1240 r. Nie pomoże ono czytelnikowi zarzucanemu imionami książąt, którym służyli „urzędnicy” przedstawiani w biogramach. Czy nazwanie trzynastowiecznego Kijowa miastem jest poprawne, to kwestia dyskusyjna. Natomiast przypisywanie Batu całkowitego zniszczenia Kijowa, jest wątpliwe, bo już Wasyl Kluczewski wskazywał, że Kijów został praktycznie całkowicie zniszczony w trakcie walk Ruryka Roscisławowicza z Romanem Mscisławowiczem w pierwszych latach XIII w. Podobnie ryzykowne jest stwierdzenie, że Kijów wkrótce po 1240 r. przestał „pełnić funkcje głównej siedziby metropolity ruskiego”. Zmiana siedziby nastąpiła prawie 60 lat później, a tytuł metropolity kijowskiego pozostaje trwały i stanowił w średniowieczu o zachowaniu tradycji jedności Rusi.

Druga część rozdziału II, *Urzędy ziemi kijowskiej* (s. 48–77), poświęcona jest strukturze „urzędów” będących przedmiotem zainteresowania autora. Podrozdział jest próbą uogólnienia wyników uzyskanych dzięki badaniom prozopograficznych przedstawionym w rozdziale III. Niestety, zabrakło pogłębionej refleksji nad przedmiotem badań. Moje zastrzeżenie budzi ogólne stwierdzenie, że wraz z rozszerzaniem się państwa Rurykowiczów pojawiło się naturalne zapotrzebowanie na odciążenie władcy w niektórych jego czynnościach, co miało prowadzić do „kształtowania się administracji książęcej” zapoczątkowanego już w drugiej połowie IX wieku. Jedynym opracowaniem w tej materii przytoczonym przez autora jest artykuł W. Willinbachowa poświęcony strukturze dawnego państwa ruskiego w wiekach X–XI. Dalej dr V. Nagirny sięga już tylko do opracowań poświęconych poszczególnym urządcom. Nie zastanawia się nad kwestią co jest urzędem, czy też stanowiskiem, godnością na dworze książęcym. Najwyższe z tych godności, wojewody, potem tysięcznika i posadnika, wysuwają się zdaniem habilitanta na „czoło książęcej hierarchii urzędniczej”. Mieszają się tu dwa pojęcia administracji, potoczne oznaczające ogólnie zarządzanie jakimikolwiek sprawami z działalnością organizatorską państwa przy pomocy aparatu urzędniczego, kierującego się określonymi normami.

Toteż czytelnik pozostaje bezradny, skoro już w pierwszych zdaniach mowa jest o nieokreśloności zakresu obowiązków należących do konkretnego „urzędu”. Może zabrakło tu sięgnięcia do klasyki, choćby *Spoleczeństwa feudalnego* Marca Blocha. Zrozumienia

średniowiecznego sposobu rządzenia ludźmi, obecnego na wszystkich szczeblach hierarchii społecznej, polegającego wyłącznie na osobistej zależności. W tym świetle zmienność w sprawowaniu poszczególnych godności, rządy namiestnicze i przypisanie każdego z analizowanych „urzędów” do osoby konkretnego władcy byłyby łatwiejsze do określenia. Zdaniem dr V. Nagirnego na szczycie kijowskiej „drabiny urzędniczej” stał *tysięcznik*, będący zarządcą największej jednostki administracyjnej, tysiąca składającej się z setek i dziesiątków miejskich (s. 49–54). Tych *tysięcy* identyfikuje trzy, Kijów, Białogród i Wyszogród. Co z resztą księstwa kijowskiego, czy były tam „jednostki administracyjne” i jakie? Po zbadaniu karier 15 tysięczników autor stwierdza, że byli oni urzędnikami książęcymi i dzielili ich losy. Ponadto pełnić mieli funkcje administracyjne, sędownicze, dowodzili wojskami, powierzano im misje dyplomatyczne. Autor jednak nie wyjaśnia, czy te uprawnienia należały do obowiązków tysięcznika, jak można się domyślać, „urzędnika” zarządu lokalnego, czy do bojara książęcego. Jeszcze bardziej skomplikowanie rysuje autor obraz *wojewody* (s. 54–56). Treść samego pojęcia wojewoda i zmienne w skali historycznej funkcje jakie wojewodom powierzano od średniowiecza do dziś wymagają precyzyjnego określenia dla danej epoki. Dr V. Nagirny dla X i pierwszej połowy XI w. uznaje wojewodów za najważniejszych dostojników książęcych, których od drugiej połowy XI w. wyprzedzili w hierarchii tysięcznicy. Ich funkcje sprowadzały się do dowodzenia siłami zbrojnymi władcy. Stanowisko wojewody było obsadzone przez miejscowe rody bojarskie, a kariera poszczególnych wojewodów była związana z konkretną gałęzią Rurykowiczów.

Dalej w hierarchii dworskiej autor umieścił *kormilca-dziadźkę*, znalazł kilka osób obdarzonych tym tytułem ale stwierdził, że nie był to urząd, lecz funkcja powierzana najbardziej zaufanym i doświadczonym urzędnikom wyższej rangi (s. 57–58). Kolejne urzędy, jakie doczekały się krótkiego omówienia, to *dworski* (s. 59–61), wymieniony w Kijowie w omawianym okresie tylko raz, omówiony na przykładzie dostojników sprawujących godność dworskiego na dworze Romanowiczów halickich. Do urzędników zaliczony został także *łożniczy*, *stolnik* i *koniuszy* (s. 61–65). Ten ostatni nie występujący w Kijowie. Nie wiadomo dłaczego zaraz potem pojawił się *mieczenosza* z kolei spotykany tylko w otoczeniu książąt włodzimiersko-suzdalskich, którego wedle autora nie należy utożsamiać z miecznikiem (s. 65) i wyżej omówiony *posadnik* (s. 66–70) i *ciwun* (s. 68–69). Charakterystyki pozostałych „urzędów ziemi kijowskiej” sporządzone przez habilitanta mają podobnie usterki. Np. o *setnikach* kijowskich przytacza wzmiankę mówiącą, że setników miał w swoim otoczeniu Włodzimierz Wielki w 997 r., jacyś setnicy byli w Kijowie w 1113 r. (s. 69–71 i powtórzenie s. 231) i w innych stołecznych grodach ruskich w omawianym okresie. Przy okazji

charakteryzuje krótko także urząd *dziesiętnika*. Listę urzędników kijowskich zamykają *miecznicy*, *ośmiennik*, *gorodnik* i *mytnik* (s. 71). Miecznicy kijowscy poświadczeni są sporadycznie, toteż autor kompetencje miecznika przedstawia na przykładzie Michna (s. 72), służącego na dworze Andrzeja Bogolubskiego, gdzie nadzorował on sądownictwo i pobierał wynagrodzenie z opłat sądowych. Zabrakło Michna w rozdziale III.9., co wskazuje, że tam godności miecznika nie sprawował. Informacje o *gorodniku*, także nie omówionym *mostniku*, *siedelniku*, czy *mytniku* autor zaczerpnął z *Prawdy ruskiej z Opowieści o męczeństwie i cudach Borysa i Gleba* oraz Latopisu kijowskiego, ale zarówno w świetle literatury, jak i źródeł nie zdołał ustalić, czy były to stanowiska pełnione przez drużynników książęcych o nieznanym bliżej funkcjach, czy przez innych mieszkańców grodów. Wymienia też szereg stanowisk wymienionych w źródłach ruskich, jednak nie spotykanych na terenie Kijowskiego.

Te krótkie siłą rzeczy uwagi wskazują, że autor skupił się na idiograficznym wyjaśnianiu faktów jednostkowych, bez łączenia poszczególnych kryteriów stosowanego formularza, nie wspominając o łączeniu danych występujących współcześnie osób. Brak ogólnej refleksji nad lekturami, choćby cytowanym spisami urzędników Królestwa Polskiego, z których wynika, że istniejąca w dobie nowożytnej hierarchia urzędnicza poszczególnych ziem odzwierciedlała hierarchię dworską księstw dzielnicowych. Widać to gdy autor z trudem stara się umieścić daną osobę jako „urzędnika” niezależnie od księcia, któremu podlegał. Odbija to struktura pracy, gdzie na 77 osób 34 udaje się związać jedynie z dworami książęcymi, gdzie rozmaite funkcje pełnili członkowie drużyn, starszej lub młodszej, zaś 43 osoby zdefiniowane zwykle jedną wzmianką źródłową jako „urzędnicy”, jeśli były wedle określenia A. Jusupowicia „uprzywilejowane latopisarsko”, pełniły szereg innych funkcji. Z punktu widzenia metodologicznego monografię dr Vitaliya Nagirnego **uznają za niespełniającą kryteriów rozprawy habilitacyjnej**.

III. Pozostały dorobek naukowy dr Vitaliya Nagirnego zasadniczo nie wykracza poza dzieje Rusi w średniowieczu. Seria artykułów poprzedzających rozprawę doktorską poświęconych różnym aspektom kontaktów międzypaństwowych księstwa halicko-wołyńskiego, jest do dziś kontynuowana. Pojawiły się dwa artykuły poświęcone stosunkom książąt halickich z Mongołami, ponadto autor powrócił do pewnych zagadnień polityki Romana Mściśławowicza, jego pochodu przeciw Połowcom, stosunkom z Litwą i Jaćwingami. Zabrał także głos w wydawałoby się wielokrotnie dyskutowanej kwestii celów wyprawy Romana na Polskę w 1205 r. Ciekawy wątek w twórczości dr V. Nagirnego stanowią dwie prace poświęcone opisanym w Latopisie Ipatiewskim epidemiom, i masowym chorobom oraz metodom ich leczenia, zachowywaniu higieny oraz pomorom koni na Rusi, będące plonem

projektów realizowanych wspólnie z badaczami z Czech i Słowacji. W autoreferacie dr V. Nagirnyy zwrócił jeszcze uwagę na swoje rozważania dotyczące nazewnictwa Rusi średniowiecznej, jednak ogłoszony w Słowacji tekst ma charakter wybitnie informacyjny, zbierający poglądy historiografii. Znacznie ważniejszy wydaje głos w sprawie poprawności używania przydomku Ośmiomysł w stosunku do ks. Jarosława halickiego. Tekst ten znamionuje doskonałą znajomość źródeł i literatury przedmiotu, co pozwoliło na wniosek, że przydomek ten nie poświadczony współcześnie jest tworem literackim.

Dr Vitaliy Nagirnyy jest też aktywny na polu historii regionalnej, co wiąże się z jego działaniami w dziedzinie organizacji badań. Jest inicjatorem projektu badawczego polsko-ukraińskiego poświęconego dziejom Czernelicy miasteczka i zamku na Pokuciu. Poświęcił mu kilkanaście publikacji naukowych i popularyzatorskich, pokazujących tę miejscowość od czasów najdawniejszych po wiek XX. Jego zasługą jest opublikowanie szeregu tekstów źródłowych do historii tego miasta i zamku z różnych epok, czy bogato ilustrowany popularny zarys historii miejscowości ogłoszony w piśmie *Pam'yatky Ukrajinny* i wiele innych. Do tej kategorii zaliczyłbym także publikacje poświęcone m.in. ikonografii zamków w Haliczu i Tustani. Habilitant bierze też aktywny udział w życiu naukowym, jest autorem ponad 20 recenzji, uczestniczy corocznie w kilku konferencjach krajowych i zagranicznych. Zainicjował w 2010 roku na Uniwersytecie Jagiellońskim projekt *Colloquia Rossica*, którego celem jest organizacja cyklicznych konferencji poświęconych dziejom Rusi średniowiecznej.

Te ostatnie prace są ogromną zasługą dra Nagirnego, który w latach 2010–2019 (dalszemu rozwojowi projektu zaszkodziła najwyraźniej pandemia) zorganizował 10 konferencji, na których wygłaszano każdorazowo po około 40 referatów (łącznie 404). Czasopisma litewskie, ukraińskie i słowackie zaproponowały mu udział w komitetach redakcyjnych. Według danych naukometrycznych portalu <https://scholar.google.com> do maja 2021 r. miał 53 cytowania oraz 7 autocytowań.

IV. W pracy dydaktycznej dr Vitaliy Nagirnyy szeroko wykorzystuje fakt swojej znajomości ojczystej ukraińskiej historii i języka oraz źródeł. Prowadził i prowadzi wykłady z historii Europy Wschodniej, paleografii ruskiej i neografii rosyjskiej, seminaria licencjackie dla studentów z historii powszechnej do XVIII w. (wypromował 35 licencjatów w l. 2012–2019). Na szczególną uwagę zasługują jego wykłady poza macierzystą uczelnią. Przedstawiał niektóre zagadnienia z dziejów Rusi średniowiecznej na uniwersytetach w Kownie, Brnie, Bratysławie i Lwowie. Do jego zasług należy nawiązanie współpracy przez Koło Naukowe Historyków Studentów UJ z studentami historii z Uniwersytetu w Iwano-Frankiwsku, czego plonem było wydanie trzech tomów studenckich prac naukowych, zorganizowanie, opieka i koordynacja w

ramach programu CEEPUS w Instytucie Historii UJ staży studentów i młodych naukowców z zagranicy. Za swoje zasługi dr Vitaliy Nagrnyy był nagradzany dwukrotnie nagrodą JM Rektora Uj za książkę doktorską (2012) i za osiągnięcia organizacyjne (2019), korzystał ze stypendium dla Ministra Nauki i Szkolnictwa wyższego dla wybitnych młodych naukowców. Jego osiągnięcia w dziedzinie historii regionalnej doceniły władze ukraińskie nagradzając go Nagrodą Lesia Martowicza za działalność w dziedzinie „Krajoznawstwo historyczne”.

V. Konkluzje. Przedstawiony dorobek naukowy dra Vitaliya Nagirnego imponuje ilościowo. Obok dwóch monografii obejmuje ogółem 140 publikacji, redakcje kilkunastu tomów monografii zbiorowych i materiałów pokonferencyjnych. Dorobek ten, w którym daje się wyodrębnić kilka cykli tematycznych, w wielu przypadkach zostałby uznany za wystarczający do przeprowadzenia procedury habilitacyjnej.

Niestety, moim zdaniem, ocenę psuje zdecydowanie przedstawiona jako główne osiągnięcie naukowe monografia p.t.: *Urzędnicy ziemi kijowskiej od drugiej połowy XI do pierwszej połowy XIII wieku. Studium prozopograficzne*, która w obecnej formie w ogóle nie powinna się ukazać. Nie wiem czy zawinił tu brak dobrego seminarium, na którym autor mógłby intersubiektywnie zweryfikować swoje tezy, czy dobór recenzentów wydawniczych, którymi byli prof. dr hab. Krzysztof Stopka z Uniwersytetu Jagiellońskiego, niegdyś promotor doktoratu habilitanta oraz prof. dr Myrośław Wołoszczuk, bliski współpracownik i starszy kolega z okresu studiów i pracy habilitanta w Przykarpackim Uniwersytecie im. W. Stefanyka. Nie twierdzę, że sporządzili oni recenzje „koleżeńskie”, bo autor dziękuje im we wstępie za cenne uwagi. Jednak doświadczenie podpowiada mi, że w takich sytuacjach osoby blisko współpracujące z autorem, znające jego codzienną aktywność, są z góry przekonane, że jest on w swojej dziedzinie kompetentny i „wie o czym pisze”.

W związku z powyższym i uwagami zawartymi w pkt. II niniejszej recenzji stwierdzam, że mimo imponujących osiągnięć w dziedzinie organizacji nauki, dydaktyki i wielu publikacji naukowych, przedstawiona w obecnym kształcie jako główne osiągnięcie naukowe monografia **nie stanowi znacznego wkładu w rozwój badań historycznych** w rozumieniu art. 267 ust. 2 pkt ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r. poz. 1668 z późniejszymi zmianami) oraz Załącznika nt 1 do uchwały Senatu Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 25 września 2019 r., zaktualizowanego 24 lutego 2021 r.

Poznań, 11 kwietnia 2022 roku

